Guia

actuació dels centres educatius pel dret a l'habitatge

actuacions
i treball en xarxa

posicionament
del centre educatiu

acompanyament
i sensibilització

PROU DESNONAMENTS!

DOCENTS 080
EQUIPS EDUCATIUS PEL DRET A L'HABITATGE

desca
OBSERVATORI

índex

1. Introducció i marc conceptual 3
2. Objectius i principis d'actuació 4
3. Passos a seguir davant una situació d'inseguretat residencial 5
   - Detecció i recepció de la informació
   - Valoració inicial i activació del protocol
   - Actuacions educatives segons la situació detectada
   - Seguiment i tancament del cas
4. Posicionament institucional del centre educatiu 9
5. Treball en xarxa 11
   - Xarxa interna del centre
   - Xarxa externa i comunitària
6. Infografia resum del protocol 13
7. Recursos i eines per als centres educatius 12
8. Consideracions finals 14
9. Glossari 16
10. Bibliografia 16

La present guia no és només un manual: és una crida a l'acció per a centres educatius que volen garantir que la infància i adolescència no quedi invisibilitzada davant la pèrdua del seu habitatge, de la seva llar. La detecció, l'acompanyament i la intervenció davant situacions d'inseguretat residencial, especialment els desnonaments, no poden esperar i hem d'actuar. El document que teniu a les mans està destinat a tots els centres educatius, professionals de l'educació i comunitat educativa. I a la societat en general, ja que pensem l'educació com a garant de drets humans.

Llicència d'ús.

Aquesta obra està subjecta a una llicència Creative Commons Reconeixement-CompartirIgual 4.0 Internacional (CC BY-SA 4.0).
S'autoritza la còpia, distribució, comunicació pública i modificació d'aquesta obra, fins i tot amb finalitats comercials, sempre que:
se'n reconegui l'autoria de manera adequada, es proporcioni un enllaç a la llicència, s'indiqui si s'han fet canvis, i qualsevol obra derivada es distribueixi amb la mateixa llicència que l'original.
Pots consultar els termes complets de la llicència a:
https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.ca
Autoria: docents080@gmail.com i habitatge@observatoridesca.org

Edició a càrrec

desca OBSERVATORI

amb el suport

Generalitat de Catalunya
Departament de Drets Socials i Inclusió

La *Guia* té el suport de

ASSOCIACIONS FEDERADES DE FAMÍLIES D'ALUMNES DE CATALUNYA

aFFaC

La CAPÇALERA

Organització de professionals del sistema sanitari en defensa del dret a la salut i per un sistema sanitari públic, universal i primarista

Introducció i marc conceptual

La funció essencial dels centres educatius és garantir el dret a l'educació i acompanyar l'alumnat en el seu desenvolupament integral. Aquest objectiu es veu greument compromès quan les condicions materials de vida, i especialment l'accés a un habitatge digne o la pèrdua d'aquest, no estan garantides.

La present guia té com a finalitat oferir orientacions clares, compartides i sistematitzades als centres educatius per a la detecció, l'acompanyament i la intervenció davant situacions d'inseguretat residencial que afecten a la infància i adolescència, amb una atenció especial als processos de desnonament.

El desenvolupament d'aquesta guia s'ha enriquit amb el treball de mapatge realitzat l'any 2025, ***Detecció de situacions d'infrahabitatge i desnonaments en centres educatius de Barcelona***, que ha permès identificar les principals situacions d'inseguretat residencial, els recursos disponibles, els vincles comunitaris i les necessitats de suport educatiu (Docents080 i Odesca, 2025). Aquest treball, juntament amb les assemblees de Docents080, ha proporcionat informació clau sobre el context local i les relacions entre famílies, serveis socials i entitats del territori.

La funció essencial dels centres educatius és garantir el dret a l'educació i acompanyar l'alumnat en el seu desenvolupament integral. Aquest objectiu es veu greument compromès quan les condicions materials de vida, i especialment l'accés a un habitatge digne o la pèrdua d'aquest, no estan garantides. La inseguretat residencial genera un impacte directe en el benestar emocional, físic i relacional dels infants i adolescents, i es manifesta sovint en dificultats d'aprenentatge, canvis de conducta, absentisme, malestar emocional o desvinculació del centre (IIAB, 2022). Ignorar o silenciar aquestes situacions suposa una vulneració dels principis bàsics de l'educació inclusiva i pot agreujar els efectes d'una problemàtica que ja és, per si mateixa, altament desestabilizadora. **El centre educatiu, com a espai de protecció i referència, té la responsabilitat de detectar, acompanyar i activar els mecanismes necessaris per garantir els drets de l'infant** (Tarabini, 2021).
Els desnonaments i **les situacions d'exclusió residencial no són fets individuals** ni circumstàncies puntuals, sinó expressions d'un **problema estructural** que afecta el conjunt de la societat (Docents080, 2025; ODESCA, 2022).

Per aquest motiu, la resposta no pot ser únicament educativa ni assistencial, sinó que ha de ser col·lectiva, coordinada i comunitària. L'acompanyament a l'infant i a la seva família requereix el treball conjunt del centre educatiu amb els serveis socials, sanitaris i les entitats del territori.

Aquesta guia s'emmarca en el respecte i la defensa dels drets reconeguts a la Convenció sobre els Drets de l'Infant (Nn.Uu , 1989), així com en la legislació vigent en matèria d'educació, infància i habitatge (Llei 18/2007, 2007; Dec. 141/2012, 2012). Qualsevol situació de pèrdua d'habitatge, infrahabitatge o sensellarisme que afecti infants constitueix una vulneració de drets que exigeix una actuació immediata i diligent.

"Quan un infant no té un sostre segur, l'educació perd la seva força.

El centre educatiu ha de ser un espai de resistència i protecció, no de silencis còmplices."

La guia té un caràcter general i orientatiu. Cada centre educatiu haurà d'adaptar-la a la seva realitat concreta, incorporant-hi els recursos, serveis i agents del seu entorn proper: serveis socials, equips d'assessorament psicopedagògic (EAP), entitats de barri, associacions de famílies (AFA), etc., així com les bones pràctiques detectades en els tallers participatius realitzats amb el claustre, la creació de bancs de recursos pedagògics i la sistematització d'indicadors d'alerta compartits.
«Quan un infant no té un sostre segur, l'educació perd la seva força. El centre educatiu ha de ser un espai de resistència i protecció, no de silencis còmplices.»

objectius

- **Garantir el dret a l'educació i al benestar integral de l'alumnat en situació d'inseguretat residencial.**
  Freire, 1970, UNICEF, 2025

- **Dotar els centres educatius d'un *marc d'actuació* clar, compartit i coherent.**

- **Facilitar la *detecció precoç* de situacions de risc residencial.**
  Novoa, Vásquez-Vera, & Grup d'Habitatge i Salut, 2021)

- **Promoure una *resposta coordinada, comunitària* i basada en drets.**
  Rebollo, 2019; Docents080, 2025

- ***Evitar l'estigmatització* de l'alumnat i de les famílies afectades.**

principis d'actuació

- **Interès superior de l'infant: totes les decisions s'han de prendre prioritzant el benestar de l'infant o adolescent.**
  Nacions Unides, 1989

- **Confidencialitat i respecte: la informació s'ha de tractar amb discreció i respecte, evitant exposicions innecessàries.**

- **No-judici i mirada estructural: la inseguretat residencial no és una responsabilitat individual.**
  ODESCA, 2022

- **Corresponsabilitat i treball en xarxa: cap agent pot donar resposta en solitari.**

- **Educació inclusiva i equitat: garantir les condicions d'educabilitat de tot l'alumnat.**
  Tarabini, 2021

Passos a seguir
davant una situació d'inseguretat residencial

L'objectiu d'aquest apartat és aportar orientacions concretes als centres educatius sobre com detectar, valorar i intervenir en situacions d'inseguretat residencial que afecten la infància i l'adolescència, i que inclouen els desnonaments, l'infrahabitatge i el sensellarisme.

Detecció i recepció de la informació

Els centres educatius poden assabentar-se que l'alumnat està en situació d'inseguretat residencial de diverses maneres, i cap d'elles s'ha de considerar única o excloent. Algunes de les possibilitats observades més recurrents són:

Que arribi la informació de forma externa

A través de serveis socials, entitats socials de llogateres o d'habitatge, entitats veïnals o veïnes o entorn social de la família, equips de salut comunitària o altres organitzacions del territori, que poden alertar el centre sobre situacions de risc per correu electrònic o mitjançant el contacte amb alguna persona del centre.

Que la família o l'infant ho comuniqui directament

Alguns alumnes o familiars poden expressar la seva situació de manera espontània si tenen vincle amb la tutora o amb personal de l'escola. També les reunions de tutoria són espais on s'ha detectat que es pot parlar de la situació habitacional de la família.

La detecció és només el primer pas:
no es tracta d'investigar ni jutjar, sinó de crear les condicions perquè l'alumne/a i la seva família se sentin escoltats i acompanyades

Que des del centre educatiu s'observin canvis en l'alumne

És important que en els espais de claustre, els membres del professorat, monitors/es de menjador, consergeria, educadors/es socials o altres professionals puguin detectar senyals d'alerta, com canvis en l'assistència, dificultats de concentració, estrès, manca de roba adequada o alteracions en el comportament, i compartir aquests indicadors amb l'equip directiu i amb l'educadora social, si n'hi ha al centre.

Alhora, s'observen algunes bones pràctiques o recomanacions per a la detecció:

- **Establir mecanismes interns** perquè qualsevol membre del centre que detecti una situació de vulnerabilitat pugui informar de manera segura i confidencial la persona referent.
- **Garantir que la informació es reculli de forma ordenada,** evitant duplicacions i assegurant la privacitat de l'alumne i la família.
- **Programar tutories a principi de curs amb la família i l'adolescent**, incloent-hi de manera subtil informació sobre l'habitatge i informant de la visió de garantia de drets del centre per evitar pors i situacions d'estigmatització.

Cal tenir present que la detecció és només el primer pas: no es tracta d'investigar ni jutjar, sinó de crear les condicions perquè l'alumne/a i la seva família se sentin escoltats i acompanyades.

Valoració inicial i activació del protocol

És important que cada centre tingui una organització interna clara que li permeti garantir els drets de tota la infància. L'objectiu final és assegurar que tot l'alumnat tingui les condicions mínimes per aprendre i desenvolupar-se, cosa que es veu compromesa quan viu en situació d'infrahabitatge i/o en risc de desnonament. Per això, es recomana que els centres reflexionin sobre com coordinar-se internament per identificar i acompanyar casos de desnonament, infrahabitatge o sensellarisme.

Algunes preguntes orientatives poden ser:

- Qui recull i registra la informació sobre possibles situacions de vulnerabilitat?
- Com es comunica aquesta informació a l'equip educatiu de manera confidencial?
- Quina relació i comunicació es manté amb les famílies?

És fonamental que les famílies sàpiguen que l'escola està atenta a la seva situació i que pot oferir suport, establint així un vincle de confiança amb la criatura i el seu entorn familiar. En aquest punt es recomana teixir ponts amb l'AFA i la comunitat educativa.
No existeix un únic camí per actuar: depenent de la situació detectada (infrahabitatge, sensellarisme o desnonament imminent), el centre haurà de definir conjuntament amb l'equip socioeducatiu quines actuacions poden ser més adequades, sempre mantenint els principis de confidencialitat, respecte i interès superior del menor.

Algunes possibles actuacions orientatives poden incloure:

- Registrar de manera confidencial la situació i informar dels recursos disponibles.
- Activar la coordinació interna amb l'equip directiu, el tutor/a i l'educadora social.
- Contactar amb serveis externs i comunitaris per valorar suport immediat (per exemple casals, ludoteques,...) i oferir informació del sindicat d'habitatge o entitats veibals de suport mutu pel dret a l'habitatge.
- Explicitar el contacte i derivació a serveis públics específics per actuar en situacions de risc residencial.
- Donar suport emocional i educatiu a la criatura, adaptant l'acompanyament segons les seves necessitats.

Nota:
Aquesta guia proposa passos orientatius i no prescriu protocols tancats; cada centre haurà d'adaptar-los a la seva realitat i a les necessi-tats de cada infant o família.

Actuacions

SIGUI QUINA SIGUI LA INFORMACIÓ

- Coordinació interna de centre per dur a terme un mapatge dels casos de desnonament i infrahabitatge de l'alumnat.
- Establir responsable de centre que reculli dades (cocobe, tis, educadora social, Comissió Social...).
- Parlar amb districte i serveis socials perquè SIPHO comuniqui els casos a l'escola.
- Penjar cartell o pancarta sobre el dret a l'habitatge i rebuig als desnonaments perquè les famílies vegin que no estan soles.
- Treball en xarxa amb l'entorn. El problema de l'habitatge és comunitari i comunitàriament s'ha de poder actuar (casals, entitats...).
- Crear un protocol de centre propi d'actuació i incorporar-ho en el Projecte Educatiu.

INFRAHABITATGE I SENSELLARISME

- Contactar amb Serveis Socials.
- Oferir recursos (extraescolars, biblioteca, casals socioeducatius, espais dins l'escola, vestuaris....).
- Assessorament legal programes d'emergència.
- Derivació a Sindicats i grups d'habitatge.

DESNONAMENT AMB ORDRE JUDICIAL

- Parlar amb la família per donar suport i garantir-los la seguretat de l'infant a l''escola .
- Denúncia pública del centre per donar confiança (pancarta, cartell...).
- Presència del centre per parlar amb SIPHO i acompanyament humà.
- Comunicar el cas a través del formulari de Docents080 per no invisibilitzar la situació.
- Derivació a sindicats i grups d'habitatge.
- Donar suport a la família des de la comunitat educativa (AFA, consell escolar...).

FUTURA SITUACIÓ DE DESNONAMENT

- Ajudar a contactar amb sindicat d'habitatge.
- Contacte amb Serveis Socials i atenció primària.

És important que el centre educatiu incorpori la temàtica de l'habitatge digne dins el seu projecte

Actuacions educatives segons la situació detectada

És bàsic que **el centre educatiu incorpori la temàtica de l'habitatge digne dins el seu projecte educatiu**. Quan un centre detecta que un/a alumne/a està en situació d'inseguretat residencial, és important que les actuacions se centrin en el benestar integral de l'infant i en minimitzar l'impacte en l'aprenentatge.

Aquestes actuacions no són obligatòries ni exhaustives: cada centre haurà d'adaptar-les a la seva realitat, als recursos disponibles i a les necessitats de cada infant o família.

De manera general, s'especifiquen uns **principis bàsics** que poden servir com a base o fonament:

- ***Prioritzar sempre l'interès superior de l'infant**, garantint la seva seguretat emocional i física.*
- ***Evitar l'estigmatització:** el que viu l'alumne no és culpa seva ni de la família.*
- ***Flexibilitat:** les mesures han d'adaptar-se a canvis de situació, com un desnonament imminent o un reallotjament temporal.*
- ***Coordinació:** les actuacions educatives han de relacionar-se amb la xarxa interna i externa del centre (professorat, serveis socials, entitats comunitàries).*

Possibles actuacions

Suport emocional i social

- Espais de conversa i acompanyament individual o grupal amb tutor/a, educadora social o psicòleg/òloga del centre.
- Adaptar el seguiment emocional a la realitat de l'infant: alguns dies pot necessitar més suport que d'altres.
- Acompanyar presencialment al desnonament o als serveis socials, si l'infant o adolescent hi està d'acord.
- Informar el professorat sobre la situació, mantenint la confidencialitat i el respecte.

Adaptació pedagògica i acadèmica

- Flexibilitzar terminis i tasques si la situació residencial interfereix en l'aprenentatge.
- Oferir reforç educatiu o acompanyament personalitzat segons necessitats, de forma gratuïta.

Prevenció de l'estigma i educació en drets humans

- Incorporar activitats a l'aula que promoguin la comprensió de problemàtiques socials estructurals, com la manca d'habitatge, sense vincular-les a casos concrets.
- Mostrar que la situació de vulnerabilitat no és una vergonya, sinó una qüestió de drets i justícia social.

Coordinació amb recursos externs

- Contactar amb serveis socials, sindicats d'habitatge/entitats veinals, oficines habitatge, serveis municipals específics que actuen en el desnonament (per exemple a Barcelona: el SIPHO) programes de suport comunitari i equips de salut mental si és necessari.
- Garantir que l'infant i la família rebin suport complementari fora de l'escola.

Seguiment continuat

- Revisar periòdicament l'impacte de les actuacions sobre el benestar i l'aprenentatge de l'alumne.
- Ajustar les mesures segons evolucioni la situació residencial.

En la prevenció de l'estigma i educació en drets humans podem incorporar activitats a l'aula que promoguin la comprensió de problemàtiques socials estructurals, com la manca d'habitatge, sense vincular-les a casos concrets.

Seguiment i tancament del cas

Un cop detectada i abordada una situació d'inseguretat residencial, el centre educatiu ha de garantir un seguiment continuat del cas i una reflexió final que permeti valorar les actuacions realitzades, tot assegurant la confidencialitat, el respecte i la dignitat de l'alumne i de la seva família.

Cal tenir present que, en el context actual, aquestes situacions sovint són difícils de revertir i que molts infants i adolescents que viuen processos de desnonament o d'infrahabitatge ho fan durant períodes prolongats, amb un impacte directe en el seu benestar emocional i en el seu procés educatiu.

En aquest sentit, **el centre educatiu té la responsabilitat de generar condicions de seguretat i estabilitat que garanteixin el dret a l'educació i afavoreixin la continuïtat escolar.**

La tornada a una certa normalitat dins l'entorn educatiu no s'ha d'entendre com una exigència de superació per part de l'infant, sinó com un procés d'acompanyament respectuós, conscient que l'experiència viscuda pot deixar una empremta duradora.
Per aquest motiu, **és necessari incorporar una mirada crítica i comunitària que permeti reconèixer la situació viscuda, evitar enfocaments victimitzadors i promoure l'apoderament de l'alumne, reforçant les seves capacitats, vincles i recursos.**

Aquestes fases són orientatives i poden adaptar-se segons els recursos del centre, el treball en xarxa amb altres serveis i la complexitat de cada situació, sempre des d'un compromís amb la protecció i la garantia dels drets dels infants.

És necessari incorporar una mirada crítica i comunitària que permeti reconèixer la situació viscuda, evitar enfocaments victimitzadors i promoure l'apoderament de l'alumne, reforçant les seves capacitats, vincles i recursos.

Seguiment continuat

- Revisar periòdicament el benestar emocional i l'evolució acadèmica de l'alumnat.
- Mantenir el contacte amb la família per conèixer la seva situació i ajustar l'acompanyament segons les necessitats canviants.
- Coordinar-se amb el personal intern del centre (tutors/es, educadora social, equip directiu) i amb agents externs si cal (serveis socials, entitats comunitàries).
- Registrar de manera confidencial les accions realitzades i els recursos activitats, sense que això impliqui exposar l'alumne o la família.

Avaluació i adaptació de les actuacions

- Revisar si les mesures implementades han tingut un impacte positiu en el benestar i l'aprenentatge de l'alumne.
- Ajustar les actuacions segons sigui necessari, especialment si la situació residencial continua sent inestable o canvia ràpidament.
- Reflexionar sobre possibles millores en el protocol intern del centre per atendre futurs casos.

Tancament del cas

- Quan la situació de risc disminueixi o es garanteixi un entorn estable, documentar el cas de manera resumida i confidencial.
- Garantir que l'alumne i la família continuïn tenint accés a suport educatiu i comunitari si cal.
- Utilitzar l'experiència per enriquir la guia interna del centre i la seva manera de treballar en xarxa.

Posicionament del centre
davant una situació d'inseguretat residencial

L'escola no és només un espai d'ensenyament: és un territori on es poden defensar i exercir drets fonamentals o pel contrari, negar-se'ls. Quan l'alumnat viu en situació d'inseguretat residencial, desnonaments, infrahabitatge o sensellarisme, l'impacte va més enllà de la manca de recursos materials.Afecta la seva autoestima, la seva relació amb l'entorn i la seva identitat.La manca de reconeixement pot generar desconnexió i aïllament escolar, mentre que una escola compromesa pot convertir-se en un espai de protecció, validació i cura de l'infant (Honneth, 1996; Butler, 2012; Tronto, 2013).

El centre ha de posicionar-se com a institució no neutral. **La precarietat residencial no és responsabilitat de les famílies, sinó resultat de factors socials i estructurals. Silenciar-ho o ignorar-ho suposaria reproduir l'exclusió i la negació simbòlica.** És fonamental que l'escola expliqui i esclarisca els orígens reals de la precarietat residencial, les seves conseqüències sobre l'infant i la comunitat, i actuï des del compromís amb tot l'entorn escolar.

El centre ha de posicionar-se com a institució no neutral

Això implica que, **així com l'escola actua davant situacions d'assetjament escolar o davant una pèrdua familiar significativa, també ha de detectar quan un infant pateix inseguretat residencial i intervenir amb cures concretes:** suport emocional, acompanyament educatiu i coordinació amb recursos comunitaris, i fins i tot incidint per aconseguir canvis estructurals. La vulnerabilitat sovint té causes externes a l'infant, com lleis que permeten desnonaments, manca d'habitatge assequible o polítiques socials insuficients.

Adoptar un marc de cures implica que l'escola assumeix una responsabilitat activa: no només observa ni informa, sinó que actua per protegir, acompanyar i garantir el benestar integral de l'alumnat. Això inclou mecanismes de suport inclusius i discrets, assegurar la participació en les activitats escolars i protegir-los de l'estigma, promovent pertinença, dignitat i reconeixement simbòlic (Tronto, 2013; Butler, 2012).

Aquest **compromís** té també una dimensió **social i comunitària. L'escola ha de defensar el dret a l'habitatge digne i posicionar-se en favor de la protecció dels infants afectats per desnonaments, promovent alternatives com el reallotjament al barri.** Quan el centre actua per prevenir un desnonament imminent o coordina recursos per garantir un sostre segur, es converteix en agent de protecció i cohesió social (Delgado, 2025).

El posicionament institucional ha de traduir-se en accions concretes: protegir l'alumnat de l'estigma, garantir la confidencialitat, prioritzar el seu benestar emocional i educatiu, coordinar-se amb serveis socials i entitats comunitàries i, si escau, utilitzar mecanismes legals per assegurar la protecció de l'infant. Aquest enfocament ha d'impregnar tot el projecte educatiu, des de l'organització interna i els protocols fins a les pràctiques pedagògiques i el discurs a l'aula. Parlar d'habitatge digne, drets humans, justícia social i cures no és opcional: és educació crítica, inclusiva i transformadora.

Adoptar un marc de cures implica que l'escola assumeix una responsabilitat activa: no només observa ni informa, sinó que actua per protegir, acompanyar i garantir el benestar integral de l'alumnat.

En paraules del centre:

"L'escola és un territori de protecció: aquí els drets de l'infant no es negocien, es garanteixen. Cuidar i validar la infància i l'adolescència és la nostra responsabilitat."

Casos exemple en centres educatius de Barcelona:

Diversos centres educatius han desenvolupat iniciatives concretes per abordar aquestes situacions.
L'Institut Pau Claris ha creat un grup de treball sobre habitatge; l'Institut Escola Trinitat Nova disposa d'una comissió social específica; l'Escola Mossèn Jacint Verdaguer ha realitzat formació al claustre i ha incorporat bones pràctiques al Projecte Educatiu de Centre, a més de participar en la Xarxa d'Acompanyament a la Infància i Adolescència del Poble-sec en situacions de desnonament (XAIAD); i l'Escola Diputació, conjuntament amb l'AFA, col·labora amb el sindicat d'habitatge del barri per assessorar famílies.

Aquestes experiències mostren que és possible desenvolupar **respostes educatives col·lectives** que permetin detectar necessitats i generar propostes de millora.

Propostes pràctiques

Com a eina concreta de defensa de l'alumnat, **el centre i l'AFA poden elaborar documents útils orientatius dirigits a jutjats o organismes competents per sol·licitar mesures cautelars que evitin desnonaments amb infants**. Aquests documents poden incloure: informació sobre la situació educativa i emocional de l'infant, informes de seguiment del centre, recomanacions pedagògiques, com per exemple la possibilitat de suspendre un procediment judicial de desnonament fins que es pugui completar la finalització del curs i testimonis de la comunitat educativa. L'objectiu és garantir que l'interès superior de l'infant sigui considerat i protegit legalment, convertint l'escola en un actor actiu de defensa dels drets dels seus alumnes.

També a través de xarxes comunitàries del barri i la comunitat educativa (com l'AFA) es poden treballar espais d'ajuda mútua per situacions de cerca d'habitatges fora dels portals immobiliaris (que encareixen el preu) i que promoguin lògiques no especulatives de com la iniciativa del Sants de El bombí

Nota:
Aquest posicionament institucional és una proposta orientativa. Cada centre ha de concretar-lo i adaptar-lo a la seva realitat, recursos i context territorial, avançant cap a una resposta educativa coherent amb els drets i les cures de la infància. Es recomana que la comunitat educativa revisi periòdicament la seva mirada crítica sobre la precarietat residencial i reforci aquesta reflexió amb tallers, formacions externes i materials pràctics que permetin actuar de manera informada i transformadora.

POSICIONAMENT DE CENTRE

Cal parlar en el centre educatiu per tenir clares les mesures a prendre. L'objectiu és poder acompanyar a la família i a l'alumnat que es troba en situació de pèrdua de l'habitatge o que no té vivenda digne.
En definitiva entrar el tema del dret a l'habitatge digne a l'escola de la mateixa manera que ho hem fet en altres temes (coeducació, la pau, les violències, la interculturalitat...).

Aquí alguns exemples:

- Punt d'assessorament una tarda a la setmana o mensual amb sindicat d'habitatge. Espai on les famílies puguin compartir experiències per agafar confiança. Implicació de l'AFA en aquesta mesura.
- Pancarta a la façana mostrant rebuig a desnonaments perquè les famílies vegin que no estan soles.
- Parlar de l'habitatge a l'aula, l'alumnat ha de saber que és un dret.
- Afegir-se a campanyes de sensibilització .

Treball en xarxa

El problema de l'habitatge no afecta únicament la família que el pateix de manera directa, sinó que impacta en tot l'entorn i en la comunitat educativa en el seu conjunt. No es tracta de fets aïllats ni de situacions individuals. Quan es produeix un desnonament, el veïnat també ho pateix, ja que els vincles i la cohesió comunitària es debiliten; quan un alumne es veu afectat, també ho estan les seves amistats; i quan una família travessa una situació d'inseguretat residencial, sovint canvia la seva participació i implicació en la vida del centre, com ara a l'AFA. Tot i que qui ho viu en primera persona és qui en pateix les conseqüències més greus, és important no perdre de vista que es tracta d'un problema comunitari i que, per tant, la resposta també ha d.e ser comunitària. Per aquest motiu, **és imprescindible que el centre educatiu treballi en xarxa,** tant pel que fa a la xarxa interna del propi centre com a la xarxa externa i comunitària del seu entorn.

Xarxa interna del centre

Les situacions de vulnerabilitat i de vulneració del dret a l'habitatge no poden recaure exclusivament en la tutora o en l'equip directiu. És tota la comunitat educativa qui s'hi ha d'implicar. Per això és important que els centres elaborin, de manera progressiva, protocols interns d'actuació i que aquests s'incorporin als projectes educatius del centre.

Cal establir quins són els mecanismes i les responsabilitats de cada membre de l'equip socioeducatiu. **El claustre ha de saber qui és la persona o figura referent encarregada de recollir la informació** (educadora social, COCOBE, TIS, direcció o una altra figura segons l'organització del centre). Sigui quina sigui aquesta figura, és important que tot l'equip educatiu ho tingui clar per activar els circuits interns quan es detecta una situació de pèrdua d'habitatge.

Un cop detectada la situació, s'hauria d'activar el protocol intern del centre. **El professorat que acompanya l'alumne ha de ser conscient que l'infant o adolescent pateix una vulneració de drets, fet que pot afectar el seu estat emocional** i, probablement, el seu rendiment acadèmic, ja que les seves condicions d'educabilitat han canviat.

L'equip directiu, com a primera actuació, hauria de parlar amb la família per transmetre que el centre estarà al seu costat, oferint confiança i seguretat. És important que la família sàpiga que els seus fills i filles estaran segurs a l'escola o institut abans, durant i després del desnonament. Aquest vincle és clau per construir relacions de confiança. En aquest moment també caldrà comptar amb el consentiment de la família per compartir la informació amb el professorat implicat i coordinar-se amb agents externs.

De manera conjunta, l'equip directiu i la tutoria podran activar les coordinacions internes necessàries per atendre l'alumnant i acompanyar la família, comptant amb el suport de l'AFA, la comissió social i la resta de l'equip educatiu que intervé amb l'infant o adolescent.

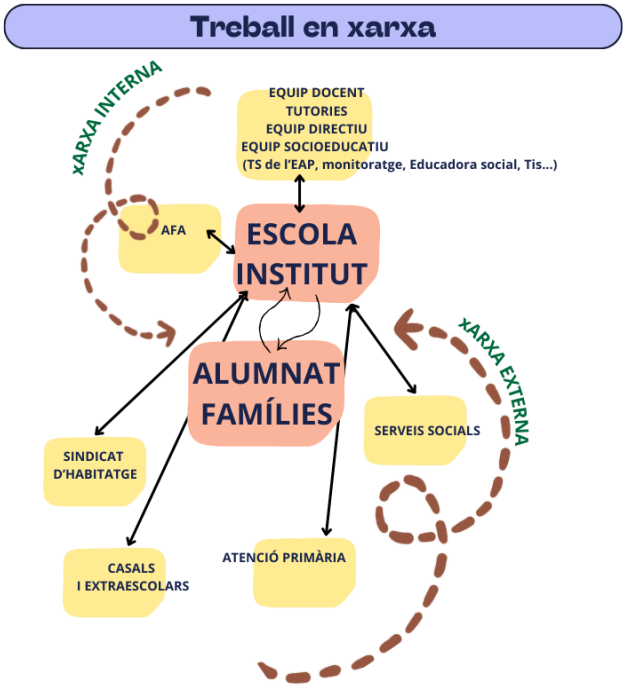

El **centre educatiu ha de tenir clar que davant d'aquesta problemàtica no pot mirar cap a una altra banda.** El dret a un habitatge digne ha d'impregnar el projecte educatiu. En aquest sentit, **és important promoure reunions, espais de reflexió o formacions que permetin recollir o crear materials pedagògics.** L'objectiu és que la pèrdua d'habitatge no es visqui com un estigma o una vergonya, sinó com un fet estructural que cal transformar, de la mateixa manera que es treballen a l'aula altres vulneracions de drets humans (guerres, masclisme, racisme, etc.).

Només així infants i adolescents podran sentir que el centre educatiu és un espai segur on expressar-se.

A l'apartat de recursos per a centres educatius es poden trobar diferents propostes educatives: https://ja.cat/recursosdocents080

Xarxa externa i comunitària

El centre educatiu ha de tenir present que no pot donar resposta en solitari a una situació de desnonament o inseguretat residencial de l'alumnat. És imprescindible treballar de manera coordinada amb serveis socials, equips d'assessorament i orientació psicopedagògica (EAP), serveis de salut, les associacions de famílies del centre (AFA), entitats de barri (casals, esplais, activitats extraescolars) i, si escau, amb sindicats de llogateres o entitats d'habitatge, tant si la família ja hi està vinculada com si manifesta la voluntat de fer-ho.

Per facilitar aquest treball, **és important que el centre conegui els recursos existents al barri o municipi**.
Disposar d'un dossier amb el nom de les entitats i els contactes de referència pot ser una eina molt útil, així com tenir identificats els professionals de serveis socials i d'atenció primària.

La creació o participació en una xarxa de barri permet no només estar informats de la situació per poder acompanyar millor la infància i l'adolescència, sinó també donar una resposta col·lectiva davant d'una vulneració de drets.

L'escola i l'institut formen part del teixit del barri i és important que el coneguin bé, ja que l'alumnat hi està profundament vinculat. Quan un/a alumne/a viu una situació de pèrdua d'habitatge, és fonamental que pugui continuar sentint-se segur en aquest entorn, encara que sigui reubicat temporalment en pensions o allotjaments llunyans. **El casal, les activitats extraescolars o altres espais comunitaris són parts essencials de la seva vida i cal garantir, de manera coordinada, la seva continuïtat i seguretat.**

Finalment, és important que la família percebi que el centre educatiu comprèn la situació que està vivint i que, igual que manté relació amb altres entitats del barri, també té contacte amb entitats vinculades al dret a l'habitatge. És essencial que la família se senti acollida cada vegada que acudeix al centre.

En aquest sentit, si el centre disposa de materials informatius o guies sobre el dret a l'habitatge, accessibles per a les famílies, pot contribuir a apoderar-les i a facilitar el suport mutu dins la comunitat educativa.

Quan un/a alumne/a viu una situació de pèrdua d'habitatge, és fonamental que pugui continuar sentint-se segur en aquest entorn, encara que sigui reubicat temporalment en pensions o allotjaments llunyans.

XARXA INTERNA

Formació interna de claustre:
Xerrades de serveis socials o entitats d'habitatge
Compartir experiències

Implicació de l'equip directiu

Detecció des de la tutoria:
Comunicació a Equip socioeducatiu i directiu
Pla d'acció tutorial
Coordinació amb equip docent

XARXA EXTERNA

Conèixer els recursos del barri
Cal que el centre tingui un dossier amb el recull d'aquests recursos i pugui crear amb ells un protocol d'actuació.

A l'apartat de recursos per a centres educatius, concretament a "Xarxa de barris — Protocols", es poden trobar diferents guies d'actuació elaborades en diversos territoris en els quals aquesta guia s'ha inspirat (Zona Nord, Sant Antoni, Poble-sec, etc.)

Recursos i eines
per als centres educatius

Aquesta guia parteix de la convicció que el treball davant la inseguretat residencial no es construeix de manera individual ni externa als centres, sinó des de l'organització col·lectiva del professorat i de la comunitat educativa.

Per aquest motiu, es convida els centres a:

- **Organitzar-se internament i crear grups de docents interessats a abordar aquesta realitat.**
- **Compartir inquietuds, pràctiques i preguntes dins del centre com a primer pas per generar respostes col·lectives.**
- **En el cas dels centres de Barcelona, participar en espais col·lectius existents, com les assemblees de Docents 080, com a espais de trobada, reflexió i suport mutu.**

La present guía té com a finalitat oferir orientacions clares, compartides i sistematitzades als centres educatius per a la detecció, l'acompanyament i la intervenció davant situacions d'inseguretat residencial que afecten a la infància i adolescència, amb una atenció especial als processos de desnonament.
Des de Docents080 restem disponibles per resoldre dubtes, compartir experiències i, quan sigui possible, acompanyar processos que els centres decideixin impulsar, sempre a partir de la demanda i del treball previ del propi centre.

Alhora, aquest treball no es limita a la resposta davant situacions d'emergència residencial. Amb la mirada posada en el proper curs, des de Docents080 i ODESCA es vol impulsar l'elaboració d'eines i materials educatius que permetin treballar a les aules el dret a l'habitatge, les desigualtats socials i els drets humans, amb l'objectiu de contribuir a la formació d'un alumnat crític, conscient i empoderat per transformar la realitat en què viu.

Consideracions

No és només un manual d'actuació: és un punt de partida per repensar com les escoles i instituts poden ser espais de seguretat, confiança i garantia de drets per a tots els infants, fins i tot quan l'habitatge de les seves famílies es troba amenaçat.

La guia que teniu a les mans és una proposta pionera des de la comunitat educativa i l'Observatori DESCA per donar eines i orientacions als centres educatius davant situacions de desnonament, precarietat residencial o sensellarisme que afecten infants i adolescents.

No és només un manual d'actuació: és un punt de partida per repensar com les escoles i instituts poden ser espais de seguretat, confiança i garantia de drets per a tots els infants, fins i tot quan l'habitatge de les seves famílies es troba amenaçat.

El dret a l'educació és un dels drets humans essencials. Qualsevol situació de desnonament, precarietat residencial o infrahabitatge constitueix una vulneració directa dels drets reconeguts a la Convenció sobre els Drets de l'Infant i a la legislació nacional i internacional, i afecta de manera immediata la salut emocional i física dels infants, el seu benestar i el seu procés d'aprenentatge.

A dia d'avui, a Catalunya com a la resta del territori estatal, la situació de l'habitatge és molt greu:la **infància i adolescència estan vivint experiències de pèrdua de la llar, i les institucions encara no han donat respostes suficients per protegir-los.** Davant d'aquesta realitat, les docents i la comunitat educativa no poden esperar més: amb aquesta guia es fa un primer pas per actuar des de l'educació i des de la comunitat educativa, organitzant-se i defensant els drets de l'alumnat, tot construint comunitat i solidaritat.

Infància i adolescència estan vivint experiències de pèrdua de la llar, i les institucions encara no han donat respostes suficients per protegir-los.

A la ciutat de Barcelona, aquesta realitat s'ha traslladat a les administracions: s'han mantingut reunions amb el Consorci d'Educació i amb les àrees d'Habitatge i de Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona,

finals

i encara s'està a l'espera d'accions concretes que garanteixin que els infants i les seves famílies no quedin desprotegits davant d'una vulneració tan greu dels seus drets. Només **al 2025 es van desnonar 1.331 famílies, de les quals, en més del 80% d'elles hi havia presència de criatures.** Aquesta espera, però, no atura l'acció: des de Docents080 i l'ODESCA es continuarà impulsant la sensibilització, la formació i el treball col·lectiu amb els centres educatius i la comunitat educativa per assegurar que l'alumnat no visqui un procés de desnonament en solitud.

Aquesta guia és una eina viva i revisable, que vol fomentar l'apoderament dels centres educatius, promoure la reflexió crítica i generar pràctiques que transformin l'escola en un espai d'acció davant les injustícies residencials. La idea és que cada centre adapti, completi i actualitzi les eines proposades, construint una cultura interna de resposta, detecció i acompanyament que impliqui tot l'equip docent, les famílies i la comunitat.

Som conscients que l'acció des de l'educació no substitueix la responsabilitat de les administracions, però creiem que des dels centres i col·lectius docents es pot marcar la diferència, sensibilitzar i exigir canvis reals, alhora que s'ofereix a la infància i adolescència un espai segur, digne i de drets.

Aquesta guia és un primer pas: actuar, organitzar-se, compartir experiències i exigir responsabilitat política són instruments per revertir aquesta realitat.

Glossari

COCOBE
(Coordinació, Convivència i Benestar de l'Alumnat)
Funció docent creada pel Departament d'Educació, que dedica una hora setmanal a coordinar aspectes relacionats amb el benestar i la convivència dins del centre.

Comissió social
Espai de treball cooperatiu entre el centre educatiu, serveis socials i l'EAP amb la finalitat de detectar i abordar factors de risc que afecten el benestar i el desenvolupament educatiu de l'alumnat.

CSMIJ
(Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil)
Servei sanitari especialitzat dins de la Xarxa de Salut Mental del Servei Català de la Salut, focalitzat en l'atenció de la salut mental d'infants i adolescents.

EAP
(Equip d'Assessorament Psicopedagògic)
Equip especialitzat del sistema educatiu que acompanya centres, alumnes i famílies en aspectes psicopedagògics. Més informació institucional sobre els EAP: Departament d'Educació – Estructures EAP.

Educadora social
Professional de serveis socials que acompanya infants i famílies en situació de vulnerabilitat des d'una lògica d'intervenció social i comunitària.

Equip socioeducatiu
Conjunt de professionals dins del centre que treballen de manera coordinada per abordar vulnerabilitats educatives i socials. Pot incloure educadora social, TIS, i altres professionals comunitaris

Infrahabitatge
Habitatge que no reuneix les condicions mínimes d'habitabilitat però que s'utilitza com a residència (per exemple, barraques o assentaments informals). Sovint queda fora de definicions tradicionals de sensellarisme però forma part de l'exclusió residencial.

Sensellarisme
Situació que inclou totes les formes d'exclusió residencial, no només viure al carrer, sinó també en habitatges precaris o insegurs. Amplia la definició tradicional de "sense llar". Consulteu ETHOS (rooflessness, houselessness, insecure housing, inadequate housing) a FEANTSA – What is homelessness.
Categories d'exclusió residencial segons condicions d'habitabilitat (Assis, web)
Sense sostre: Quan la persona no disposa d'un espai físic per viure.

Sense habitatge
Quan la persona disposa d'un espai físic però no compleix les condicions de privacitat ni té titularitat legal; inclou pernoctacions en equipaments públics o socials.

Sindicat d'habitatge
A molts barris, pobles i ciutats hi ha grups de persones que s'han organitzat per defensar un habitatge digne. Són gruPs de suport mutu, assessorament i lluita. (Els grups d'habitatge estan agrupats Coshac, Pah, S. Llogaters i Shsc).També les AA.VV.

Habitatge insegur
Quan la persona té un espai físic on viure, però sense permís legal d'ús.

Habitatge inadequat:
Quan la persona té un espai físic amb permís legal o propietat, però amb condicions d'habitabilitat insuficients o deteriorades.

SIPHO
(Servei d'Intervenció en Situacions de Pèrdua de l'Habitatge i Ocupació)
Programa especialitzat de Barcelona que treballa per prevenir desnonaments i acompanyar famílies en risc de pèrdua d'habitatge. Exemple d'iniciatives: World Habitat Awards – SIPHO.

TIS
(Tècnic/a en Integració Social)
Professional que acompanya infants, adolescents i famílies amb dificultats d'inclusió social, vinculat a processos de suport dins i fora de l'escola.

Xarxa d'oficines d'habitatge
Equipaments municipals que ofereixen informació i suport sobre habitatge, atenció a famílies en risc de desnonament i accés a polítiques de lloguer.

SENSE CASA NO HI HA EDUCACIÓ

PROU DESNONAMENTS!
DOCENTS 080
EQUIPS EDUCATIUS PEL DRET A L'HABITATGE

Bibliografia

Assís Fundació, 2026. Sensellarisme – ASSÍS

Docents080 i ODESCA, 2025.
Detecció de situacions d'infrahabitatge i desnonaments en centres educatius de Barcelona.

FEANTS, 2024. **Tipoligies d'ETHOS**. ETHOS | FEANTSA

Institut Infància i Adolescència de Barcelona. (2024).
IIAB – Institut Metròpoli (Ajuntament de Barcelona). Institut Infància.

L**LEI, 1. (2007).** ***LLEI 18/2007, de 28 de desembre, del dret a l'habitatge.***
Generalitat de Catalunya.

Nacions Unides. (1948). ***Declaració dels Drets Humans***. gencat.
Nacions Unides. (1989, 11 20). ***Convenció sobre els Drets de l'Infant.***
Nacions Unides.

Plataforma Docents 080. (2025). Informació General Plataforma Docents 080.

Protocol **"Sense habitatge no hi ha educació"** Cgt, Ustec, Pha, Sind. Llogaters

Rebollo, Ó. (2019). **Acción Comunitaria en la lucha contra la exclusión.** caritas.

Tarabini, A. (2021). 16 **Abordant la desigualtat educativa: el rol de la pedagogia, el currículum i les creences docents.** Anuari de l'educació Illes Balears.

Tronto, J. (2024). **Democracia y cuidado**. Rayo verde.
UNICEF. (2025). **La infancia pierde: la pobreza infantil supera el 29%.** Unicef.

XTEC. (2025). **Comunitat educativa i familia.** Generalitat de Catalunya.

World Habitat, 2023, **Servicio de Intervención y Mediación para Situaciones de Pérdida y/o Ocupación de Vivienda (SIPHO)** - World Habita

Enllaços Biografia: